

DEONTOLOGINĖ EKSPERTIZĖ ATLIEKANČIO TEISMO EKSPERTO MOKSLINĖ-PRAKTINĖ KOMPETENCIJA

Laura Šivickaitė-Moldarienė,
Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas,
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius, Lietuva,
<laura.sivickaite@tf.vu.lt>

Doc., dr., Gabrielė Juodkaitė-Granskienė,
Vilniaus universitetas, Teisės fakultetas,
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius, Lietuva,
<gabriele_juodkaite@yahoo.com>

Anotacija

Straipsnyje autorės aptaria tapimo deontologinės ekspertizės teismo ekspertu ypatumus ir sąlygas. Yra koncentruojamasi į teismo medicinos (deontologijos) gydytojui keliamus reikalavimus ir jų atitikti teismo ekspertui keliamoms kompetencijos ir kvalifikacijos reikalavimams. Atlikus norminio reguliavimo, specialiosios literatūros analizę, padaryta bendra išvada, kad deontologinis tyrimas yra viena iš nedaugelio ekspertinių sričių, kurį atlikti rengiama jau aukštojoje mokykloje. Mokymo ir studijų eigoje asmuo dalyvauja mokymuose, organizuojamuose ekspertinės įstaigos – Valstybinės teismo medicinos tarnybos. Atitinkamai medicinos normoje nurodoma, kad teismo medicinos gydytojas privalo gebėti, atlikdamas deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal

priskirtą kompetenciją, vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas; atlikti deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją (14.1., 14.29. papunkčiai). Taigi asmuo, įgijęs teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją, pagal nurodytą medicinos normą privalo gebėti vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas, t. y. atlikti deontologinį tyrimą. Tačiau šių mokslinių-praktinių kompetencijų savaime nepakanka, kad asmuo būtų įtrauktas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Yra būtina išlaikyti papildomus egzaminus, atspindinčius procesinės kompetencijos turinį ir žinias.

Raktiniai žodžiai: teismo ekspertas, deontologinė ekspertizė, mokslinė kompetencija, teismo ekspertizės atlikimas.

Įvadas

Lietuvos Respublikoje baudžiamasis procesas vyksta griežtai laikantis baudžiamojo proceso įstatyme nustatytų reikalavimų, įskaitant ir jo paskirtį. Pastaroji yra suformuluota taip - ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas¹. Baudžiamojo proceso teisės normos turi garantuoti, kad būtų išaiškinti ir nubausti nusikalstamą veiką padarę asmenys², o ikiteisminio tyrimo pareigūnai, prokuroras ir teismas turi užtikrinti, kad tai būtų padaryta greitai, išsamiai ir nepažeidžiant minėtų proceso principų.

Ši bendroji konstanta neabejotinai galioja ir tiriant bei nagrinėjant taip vadinamas medicininės bylas, t. y. bylas, kuriose sprendžiama sveikatos priežiūros specialisto atsakomybė dėl asmeniui sukeltų sužalojimų ar mirties³. Siekiant įvertinti, ar sveikatos priežiūros specialisto veiksmus ir atsiradusius pavojingus padarinius (asmens sveikatos sutrikdymą ar mirtį) sieja priežastinis ryšys, reikia įvertinti ne tik asmens sužalojimo pobūdį ir mastą (ar mirties priežastį ir mechanizmą), bet ir tai, ar padariniams atsirasti tiesiogiai turėjo įta-

kos sveikatos priežiūros specialistų suteiktų paslaugų kokybė. Tokiais atvejais susiduriama su klasikine situacija baudžiamajame procese, kai atsiranda specialiųjų žinių iškilusiems klausimams spręsti, kurių neturi ikiteisminį tyrimą atliekantys pareigūnai, prokurorai ar bylą nagrinėjantis teismas, poreikis. Tikrosioms bylos faktinėms aplinkybėms nustatyti yra pasitelkiami teismo medicinos ekspertai, kurie ir nustato, ar sveikatos priežiūros specialistas pasirinko tinkamus gydymo metodus, ar teisingai nustatė pagrindinę diagnozę, ar atliko visus tai situacijai būtinus ir reikalingus veiksmus. Tokio pobūdžio tyrimai yra vadinami deontologinėmis ekspertizėmis, kuriose, be kita ko, nustatoma, ar asmuo buvo sužalotas, ar mirė dėl gydymo klaidos⁴.

Atsižvelgiant į tai, kad teismo ekspertas, atlikęs deontologinę ekspertizę ir pateikęs specialiomis (medicinos) žiniomis grįstą išvadą, tampa moksliniu teisėju (kvaziarbitru), nuo kurio tiesiogiai priklauso medicininės baudžiamosios bylos baigtis⁵, šio straipsnio tikslas – nustatyti teismo (medicinos) eksperto, turinčio teisę atlikti deontologinę ekspertizę, mokslinę-praktinę kompetenciją, t. y. specialiųjų žinių sritį ir kiekį, būtiną tinkamam ekspertiniam tyrimui atlikti.

1 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37-1341.

2 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

3 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

4 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

5 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

Šiam tikslui pasiekti yra būtina atlikti du uždavinius: 1) trumpai aptarti teismo eksperto kompetencijas ir, 2) atlikus Lietuvos Respublikoje galiojančių teisės aktų analizę, nustatyti tapimo teismo ekspertu, atliekančių deontologinę ekspertizę, procedūrą.

Atsižvelgdamos į straipsnio tikslą ir uždavinius, autorės straipsnio objektu pripažįsta teisės aktuose nustatytą reglamentavimą, susijusį su teismo (medicinos) eksperto, atliekančio deontologinę ekspertizę, statuso įgijimu.

Straipsnyje pateikiami rezultatai, gauti atlikus teisės aktų ir mokslinės literatūros analizę, naudojant analizės, lyginamąjį ir sisteminį metodus.

Teismo eksperto kompetencija ir deontologinė experti-

zė Lietuvos teisės moksle nėra labai plačiai tirti institutai: apie teismo eksperto kompetenciją yra rašiusi G. Juodkaitė-Granskienė, apie deontologinę ekspertizę – L. Šivickaitė-Moldarienė, tuo tarpu medicinos moksle apie deontologinę ekspertizę yra rašiusi S. Mažeikienė. Taigi šis straipsnis yra originalus, nes jame yra pateikiama teismo eksperto kompetencijų ir deontologinės ekspertizės koreliacija.

Svarbiausi šio darbo šaltiniai yra Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas, Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708.

Deontologinės ekspertizės samprata

Deontologinė ekspertizė yra viena iš Lietuvoje pripažintų teismo ekspertizės rūšių, kurių sąrašą tvirtina Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba⁶. Atitinkamai ji yra viena iš teismo medicinos ekspertizės rūšių. Teismo medicina apibrėžiama kaip medicinos mokslo šaka, apimanti specialių žinių bei tyrimo metodų visumą, naudojamą teisinėje praktikoje kylantiems medicininio-biologinio pobūdžio klausimams spręsti⁷. Atitinkamai deontologinė ekspertizė apibrėžiama kaip įstatymo numatyta ir reglamentuota mokslinę-praktinę tiriamąją veiklą, kurią atlieka ekspertas, sprenddamas konkrečius medicinos ir biologijos srities klausimus, išskylančius tiriant ir nagrinėjant baudžiamąsias ir civilines bylas, rūšių⁸.

Deontologinės ekspertizės tikslai, priklausomai nuo konkrečios situacijos byloje, gali būti šie: nustatyti ligos, sužalojimo pobūdį, gydymo teisingumą, neteisingo gydymo padarinius, ar buvo galima mirties išvengti, esamą sveikatos būklę; įvertinti diagnostikos teisingumą ir atlikimą laiku, ištyrimo apimtį ir teisingos diagnozės nustatymo galimybę, ar buvo laikomasi atitinkamos srities ištyrimo ir gydymo standartų, mirties priežastį, ar buvo galima išgydyti pacientą be pasekmių⁹, o sprendžiami uždaviniai: įvertinti nustatytą diagnozę, gydymo taktiką ir spręsti kitus klausimus, išskyrus alternatyvios (nelicencijuojamos) asmens sveikatos priežiūros atvejus, psichikos sveikatos diagnostikos ir gydymo atvejus

ir odontologines (sprendžiant dantų gydymo, protezavimo kokybės ir kita) teismo ekspertizes, kurie yra įtvirtinti poįstatyminiame teisės akte¹⁰. Atsižvelgiant į ekspertizės tikslus ir uždavinius, dažniausiai deontologinėms ekspertizėms yra formuluojami šie klausimai: ar teisingai nustatyta diagnozė, ar pagal nustatytą (teisingą) diagnozę teisingai buvo paskirtas gydymas, ar buvo sudarytas adekvatus nustatytai diagnozei tyrimo ir gydymo planas, ar gydytojas atliko visus būtinus veiksmus, jei ne, ar tai lėmė asmens mirtį¹¹.

Deontologinė ekspertizė yra atliekama Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje, kurios paskirtis – teikti kokybiškas teismo medicinos paslaugas, atliekant teismo medicinos ekspertizes ir tyrimus pagal teismų, prokuratūros ar ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų pavedimus, kitų fizinių ir juridinių asmenų prašymus¹². Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašė yra nurodyti 26 teismo ekspertai, turintys teisę atlikti deontologinę ekspertizę, iš kurių 25 dirba teismo ekspertizės įstaigoje¹³ – Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje (Vilniaus skyriuje – 15, Kauno skyriuje – 8, Panevėžio skyriuje – 2), o 1 – dirbantis privačiame juridiniame asmenyje, t. y. privatus teismo ekspertas¹⁴. Valstybinė teismo medicinos tarnyba sudaryta iš padalinių (skyrių), apimanti Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Jurbarko, Alytaus, Marijampolės, taigi, kaip matyti, iš aštuonių skyrių tik trijuose dirba teismo ekspertai, turintys teisę atlikti deontologinę ekspertizę.

6 Teismo ekspertizės rūšių sąrašas, patvirtintas Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos 2019 m. rugsėjo 26 d. sprendimu Nr. KT-75 „Dėl teismo ekspertizės rūšių sąrašo ir Teismo ekspertizės rūšių sąrašė nurodytų ekspertizės rūšių sprendžiamų uždavinių patvirtinimo“ (2019). TAR, 15659. Šiuo metu sąrašė yra 66 teismo ekspertizės rūšys.

7 Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“ patvirtinimo“ (2017). TAR, 10151.

8 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

9 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

10 Teismo ekspertizės rūšių sąrašė nurodytų ekspertizės rūšių sprendžiami uždaviniai, patvirtinti Teismo ekspertų veiklos koordinavimo tarybos 2019 m. rugsėjo 26 d. sprendimu Nr. KT-75 „Dėl teismo ekspertizės rūšių sąrašo ir Teismo ekspertizės rūšių sąrašė nurodytų ekspertizės rūšių sprendžiamų uždavinių patvirtinimo“. TAR, 15659; Teismo ekspertizė darymo Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. sausio 25 d. įsakymu Nr. V-73 „Dėl teismo ekspertizė darymo Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje nuostatų patvirtinimo“. TAR, 1649.

11 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104-116.

12 Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatai, patvirtinti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. V-3 „Dėl Valstybinės teismo medicinos tarnybos nuostatų patvirtinimo“.

13 Teismo ekspertizės įstaiga – valstybės įstaiga ar jos padalinys, kurių pagrindinė paskirtis yra atlikti ekspertinius tyrimus (Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymo 3 straipsnio 5 dalis).

14 Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas: <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/dokumentai/Teismo%20ekspertai/TES_2022_06_16.pdf>. Šiame sąrašė matyti, kad du teismo ekspertai, turintys teisę atlikti deontologinę ekspertizę, laikinai išbraukti iš sąrašo, todėl jie į bendrą statistiką neįtraukiami.

Tačiau būtina pažymėti, kad deontologinė ekspertizė yra specifinė ekspertizės rūšis, pasižyminti ypatumais, kurie ją išskiria iš kitų teismo ekspertizės rūšių: ją visada atlieka ekspertų komisija; yra pasiteltami kitų medicinos specialybių gydytojai, neturintys teismo eksperto statuso; jai atlikti nėra patvirtintų metodikų ar taisyklių; yra sprendžiama dėl visų sričių sveikatos priežiūros specialistų suteiktų sveikatos priežiūros paslaugų kokybės (išskyrus odontologų); ekspertų komisija, sudaryta iš teismo medicinos ekspertų ir kitų gydytojų, vertina gydytojų veiksmus, nurodo ne tik padarytą

gydymo klaidą, bet ir jos reikšmę asmens sveikatai sutrikdyti ar mirčiai sukelti¹⁵.

Pateikta deontologinės ekspertizės sampratos, sprendžiamų uždavinių ir klausimų analizė leidžia daryti prielaidas apie galimus reikalavimus asmeniui, siekiančiam atlikti tokio pobūdžio tyrimus. Autorės pažymi, kad šiame straipsnyje bus apsiribota tik reikalavimų asmeniui, siekiančiam tapti sąrašinių deontologinės srities ekspertu, nesigilinant į problemas, kylančias atlikimo eigoje (komisijos sudarymas, įtraukimas asmenų, nesančių teismo ekspertais, ir pan.).

Teismo (medicinos) eksperto mokslinė-praktinė kompetencija

Teismo eksperto kompetencijos samprata

Kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, kad nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios, yra skiriama teismo ekspertizė¹⁶. Šį specialų tyrimą (teismo ekspertizę) atlieka specialių žinių turintis ir į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą įrašytas subjektas – teismo ekspertas¹⁷, kuris Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatyme apibrėžiamas kaip asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą¹⁸. Taigi galima išskirti tris formalius požymius, būtinus teismo ekspertui: 1) specialios žinios, 2) teismo eksperto kvalifikacija, 3) įrašymas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Autorių nuomone, šiuos tris požymius galime laikyti teismo eksperto mokslinė-praktine kompetencija, iš kurių du yra materialieji – specialių žinių ir teismo eksperto kvalifikacijos įgijimas, o įrašymas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą – formalusis.

Dabartinės lietuvių kalbos žodyne kompetencija apibrėžiama kaip 1) klausimų ar reiškinų sritis, kurią kas gerai išmano; 2) darbuotojo ar įstaigos veikimo sritis ir įgaliojimų apimtis¹⁹.

Mokslinėje literatūroje sutinkama pozicija, teigianti, kad teismo eksperto kompetenciją galima suprasti plačiau (įgaliojimų visuma, suteikiama kaip baudžiamojo proceso dalyviui) ir siaurąja (įgaliojimai, atsirandantys naudojant specialias žinias) prasmėmis, atitinkamai teismo eksperto kompetencija susideda iš dviejų neatsiejamų polių: procesinės ir mokslinės-praktinės kompetencijų²⁰. Teigiama, kad mokslinė-praktinė kompetencija apsiriboja teismo eksperto turimu baziniu išsilavinimu ir įgytomis specializuotomis žiniomis (specialios žinios, jų įgijimo ypatumai ir pobūdis), reikalingomis pavestam tyrimui atlikti²¹.

Toks mokslinės-praktinės kompetencijos suvokimas, yra galimas tik siaurąja prasme, nes plačiąja prasme mokslinė-praktinė teismo eksperto kompetencija susideda iš dviejų elementų: mokslinės ir praktinės kompetencijų. Mokslinė kompetencija apima aplinkybių ir žinių visetą, būtinų tapti teismo ekspertu, tuo tarpu praktinė kompetencija susideda ir teismo eksperto veiklos, atliekant ekspertinius tyrimus, įskaitant teismo ekspertizę, kurios metu įgijama patirtis, papildomos žinios, keliami kvalifikacija. Taigi mokslinė-praktinė kompetencija plačiąja prasme apima ir teisinės žinias bei gebėjimą atriboti šias žinias nuo specialių žinių, taip pat gebėjimą atlikti ekspertinį tyrimą ir parengti teisės aktų reikalavimus atitinkantį ekspertizės aktą. Vadovaujantis lingvistiniu metodu, teismo eksperto procesinė kompetencija baudžiamosiose bylose suprantama taip, kaip ji yra apibrėžta proceso įstatyme – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse, t. y. tik tiek, kiek teismo eksperto teises ir pareigas reglamentuoja minėtas baudžiamojo proceso įstatymas (BPK 57–58 straipsniuose įtvirtinta bendroji nešališkumo pareiga ir specialioji kompetencijos pareiga, BPK 86–88 straipsniuose nurodytos teisės, pareigos, atsakomybė, ekspertizės akto turiniui keliami reikalavimai ir kt.).

Tuo tarpu mokslinę-praktinę kompetenciją, kaip jau ne kartą akcentuota, pirmiausia apibrėžia specialios žinios, įskaitant jų įgijimo būdą ir pobūdį, antra, teismo eksperto teises ir pareigas, nustatytos Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatyme, trečia, etikos principai, įtvirtinti Teismo ekspertų profesinės etikos kodekse, ir kt. Kadangi, kaip nurodyta pirmiau, materialieji teismo eksperto kompetencijos požymiai yra neatsiejami nuo formaliojo, būtina juos atskleisti plačiau, kaip sudarančius pagrindą asmeniui tapti teismo ekspertu.

15 Šivickaitė-Moldarienė, L. (2021). Deontologinės ekspertizės išvadų reikšmė Lietuvos baudžiamajame procese. *Teisė*. 120, 104–116.

16 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37–1341.

17 Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas (2002). *Valstybės žinios*, 37–1341.

18 Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 112–4969.

19 Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus]: <<https://ekalba.lt/dabartines-lietuviu-kalbos-zodynas/kompetencija?paieska=kompetencija&i=431e4481-2afa-4436-a1f4-5122044e40b7>>.

20 Juodkaitė, G. Teismo ekspertizės samprata ir kompetencija (1999). *Jurisprudencija*. 11(3); 97–100.

21 Juodkaitė-Granskienė, G. (2014). Dar kartą apie teismo eksperto kompetenciją. *Baudžiamasis procesas: teisingumo garantas ar kliūtis?*

Reikalavimai asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais

Reikėtų pažymėti, kad specialios žinios – išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti²². Nėra ginčo, kad medicinos žinios yra specialios žinios, kurių teisėjai, turintys teisinį išsilavinimą, neturi ir be kurių neįsivaizduojamas medicininės bylos nagrinėjimas, t. y. be aptariamų specialių žinių neįmanoma nustatyti įrodinėtinių aplinkybių byloje – veikos, jos padarymo būdo, pasekmių ir pan. Tačiau kyla klausimas, kokius kriterijus turi atitikti šios žinios, kad būtų pripažintos pakankamomis deontologinėms ekspertizėms atlikti. Atsakymų į šį klausimą pirmiausia reiktų ieškoti įstatyminiame reguliavime.

Reikalavimai asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais, be kita ko, ir įgyti teisę atlikti deontologinę ekspertizę, taip pat teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo tvarka nustatyta Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatyme (1 straipsnio 1 dalis). Šiame įstatyme įtvirtinta, kad asmuo, siekiantis tapti teismo ekspertu, privalo atitikti penkis reikalavimus: 1) turėti aukštąjį išsilavinimą, tinkantį pasirinktai teismo ekspertizės rūšiai, kurių sąrašą tvirtina Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba; 2) išlaikyti teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminą, kurio programą tvirtina teismo ekspertizės įstaigos vadovas; 3) išlaikyti teisinių žinių egzaminą pagal Teisingumo ministro tvirtinamą teisinių žinių programą asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais; 4) pasirengti įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, jeigu teismo ekspertizės įstaigoje yra nustatytas toks reikalavimas; 5) būti nepriekaištingos reputacijos (6 straipsnio 1 dalis).

Aptariant pirmąjį reikalavimą, pirmiausia pažymėtina, kaip jau minėta, kad deontologinę ekspertizę yra įtraukta į Teismo ekspertizės rūšių sąrašą. Antra, tikslinga nustatyti, kokį aukštąjį išsilavinimą privalo įgyti asmuo, siekiantis įgyti teisę atlikti deontologinę ekspertizę. Pirmiau nurodyti deontologinės ekspertizės tikslai ir sprendžiami uždaviniai suponuoja išvadą, kad deontologinę ekspertizę atlikti gali medicinos krypties teismo medicinos išsilavinimą turintis asmuo.

Teismo medicinos gydytojo profesinė kvalifikacija įgyjama baigus universitetines medicinos studijas bei teismo medicinos rezidentūrą²³. Lietuvoje mediciną galima studijuoti Vilniaus universitete ir Lietuvos sveikatos mokslų universitete. Pavyzdžiui, Vilniaus universitete nuolatinės dienos medicinos studijos trunka 6 metus (12 semestrų), po kurių yra suteikiamas sveikatos mokslų magistras ir gydytojo profesinė kvalifikacija. Vieno semestro metu (10 semestras) yra studijuojamas medicinos etikos, medicinos teisės, teismo me-

dicinos dalykas (suteikiami 5 kreditai, kas sudaro 1/6 semestro dalį)²⁴. Taigi teismo medicinos pradmenys yra dėstomi tik viename semestre.

Verstis teismo medicinos gydytojo praktika gali asmuo, įgijęs teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją ir turintis išduotą bei galiojančią medicinos praktikos licenciją verstis medicinos praktika pagal teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją. Teismo medicinos gydytojo profesinė kvalifikacija Lietuvoje įgyjama tik Vilniaus universitete (Medicinos fakultete). Taigi po medicinos studijų gydytojo profesinę kvalifikaciją įgijęs asmuo 4 metus studijuoja teismo medicinos rezidentūroje, kurios tikslas – paruošti specialistą – teismo medicinos gydytoją, galintį teikti kvalifikuotas teismo medicinos paslaugas, kvalifikuotai ištirti pagrindinius teismo medicinos objektus, atlikti paskirtas ekspertizes, remiantis bylos ir medicininį dokumentų duomenimis, dalyvauti kituose teisės saugos organų numatytuose veiksmuose. Šių studijų metu rezidentus rengia, be kita ko, ir teismo medicinos ekspertai, absoliuti dauguma modulių vyksta Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje. Būsimieji teismo medicinos gydytojai su deontologinėmis nuostatomis, kurios privalo būti taikomos praktikoje, atliekant deontologines ekspertizes, susipažįsta trečiaisiais studijų metais (studijų dalykas „Įvadas į deontologinę etiką“), o ketvirtaisiais – studijuoja deontologinę etiką ir ekspertizes (studijų dalykas „Deontologinė etika ir ekspertizės“). Baigęs teismo medicinos rezidentūrą, teismo medicinos gydytojas gali tęsti mokslus doktorantūroje, dirbti pedagoginį darbą. Baigus teismo medicinos rezidentūrą, medicinos gydytojui suteikiama teismo medicinos gydytojo profesinė kvalifikacija ir licencija, leidžianti dirbti teismo medicinos gydytoju Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje ir kitose teisės aktuose numatytose darbo vietose pagal medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas: teisės, pareigos, kompetencija ir atsakomybė“ ir kitų teisės aktų nustatytas kompetencijas²⁵. Taigi teismo medicinos gydytojo išsilavinimas, būtinas teismo medicinos eksperto kvalifikacijai, idealiau atveju yra įgyjamas per 10 metų.

Teismo medicinos gydytojas verčiasi teismo medicinos gydytojo praktika asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, turinčioje galiojančią įstaigos asmens sveikatos priežiūros licenciją teikti teismo medicinos paslaugas ir (ar) teismo medicinos ekspertizės paslaugas²⁶. Teismo medicinos gydytojas (medicinos gydytojas, įgijęs teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją) pagal įgytą profesinę kvalifikaciją ir nustatytą kompetenciją atlieka asmens sveikatos priežiūrą, apimančią teismo medicinos tyrimus, t. y. kuriuos prašo atlikti fiziniai ir juridiniai asmenų arba paveda atlikti teismas,

22 Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 112-4969.

23 Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“ patvirtinimo“ (2017). *TAR*, 10151.

24 Vilniaus universiteto tinklapyje prieinama informacija [interaktyvus]: <<https://www.vu.lt/studijos/stojantiesiems/bakalauro-studiju-sarasas/medicina#studiju-programos-planas>>; <<https://www.mf.vu.lt/studentams/ikidiplomines-studijos/vientisosios-studijos/studiju-programos#medicina>>.

25 Teismo medicinos rezidentūros studijų programos aprašas, patvirtintas Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto tarybos 2018 m. rugpjūčio 31 d. nutarimu Nr. (1.1) 150000-TP-7-7 [interaktyvus]: <https://www.mf.vu.lt/images/Teismo_medicina_trumpasis_aprasas.pdf>.

26 Teismo medicinos rezidentūros studijų programos aprašas, patvirtintas Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto tarybos 2018 m. rugpjūčio 31 d. nutarimu Nr. (1.1) 150000-TP-7-7 [interaktyvus]: <https://www.mf.vu.lt/images/Teismo_medicina_trumpasis_aprasas.pdf>.

teisėjas, ikiteisminio tyrimo įstaiga ir kuriam naudojamos teismo medicinos žinios²⁷. Taigi darytina neginčytina išvada, kad vienu iš deontologinės ekspertizės ekspertų tapimo kriterijų yra bazinis išsilavinimas, kuris įgyjamas griežtai reglamentuotu būdu ir forma.

Aptariamoje medicinos normoje, be kita ko, nurodoma, kad teismo medicinos gydytojas privalo gebėti, atlikdamas deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją, vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas; atlikti deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją (14.1., 14.29. papunkčiai). Taigi asmuo įgijęs teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją, pagal nurodytą medicinos normą privalo gebėti vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas, t. y. atlikti deontologinį tyrimą. Visgi tai nereiškia, kad jis turi teisę atlikti teismo (deontologinę) ekspertizę, nes teismo medicinos gydytojas, turintis specialių teismo medicinos žinių ir gebėdamas vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas, tačiau neturėdamas teismo eksperto kvalifikacijos ir nebūdamas įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą, neturi teisės atlikti deontologinės ekspertizės.

Tuo pačiu tikslinga pažymėti ir tai, kad teismo medicinos gydytojo praktika pripažįstama teismo medicinos gydytojo pagal įgytą profesinę kvalifikaciją ir nustatytą kompetenciją atliekama asmens sveikatos priežiūra, apimanti teismo medicinos tyrimus²⁸. Taigi pirmiausia teismo medicinos gydytojas yra gydytojas, turintis teisę atlikti asmens sveikatos priežiūrą, t. y. teikti paslaugas, kuriomis yra stengiamasi žmogų išgydyti, apsaugoti nuo susirgimo, įvertinti jo sveikatos būklę. Teismo medicinos gydytojas turi teisių ir pareigų, pavyzdžiui, turi teisę nustatyti asmens mirties faktą Lietuvos Respublikos žmogaus mirties nustatymo ir kritinių būklių įstatymo nustatyta tvarka, išduoti medicininius ar sveikatos pažymėjimus (pažymas) Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro nustatyta tvarka, privalo pagal savo kompetenciją, nustatytą šioje Lietuvos medicinos normoje ir asmens sveikatos priežiūros įstaigos, kurioje dirba, licenciją, kvalifikuotai teikti teismo medicinos ir (ar) teismo medicinos ekspertizės paslaugas²⁹. Teismo medicinos gydytojo profesinę kompetenciją sudaro žinios, gebėjimai ir įgūdžiai, kuriuos jis įgyja baigęs studijas, suteikiančias teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją, bei nuolatos tobulindamas įgytą profesinę kvalifikaciją, atsižvelgdamas į nuolatinę mokslo, technikos ir praktikos pažangą, todėl jis turi žinoti bendruosius pagrindus: dokumentų rengimo, tvarkymo ir apskaitos pagrindus; medicinos statistikos pagrindus; sveikatos draudimo pagrindus; sveikatos, civilinės, administracinės ir baudžiamosios teisės pagrindus; naudojimosi informacinėmis ir ryšio technologijomis būdus ir mokėti jais naudotis; be to, turi išmanyti specialias žinias, pavyzdžiui, ekspertizių ir tyrimų atlikimo tvarką, lytinių būklių ir lytinių nusikaltimų tyrimų principus;

taip pat privalo gebėti, be kita ko, atlikdamas deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją, vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas, įvertinti tiriamų gyvų asmenų apžiūros, medicinos dokumentų duomenis ir laboratorinių tyrimų rezultatus, atlikti deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją.

Nustatyta, kad dalis deontologinę ekspertizę turinčių teisę atlikti teismo ekspertų, dirbančių Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje, yra įgiję daktaro laipsnį, užsiima pedagogine veikla aukštojo mokslo įstaigose, prisideda rengiant būsimus teismo medicinos gydytojus teismo medicinos rezidentūroje, be to, dalis jų dirba antraeilėse pareigose sveikatos priežiūros įstaigose, pavyzdžiui, dirba gydytoju radiologu³⁰.

Kalbant apie reikalavimą būti nepriekaištingos reputacijos Teismo ekspertizės įstatyme yra labai aiškiai ir preciziškai detalizuotas 7 straipsnyje: asmuo, siekiantis tapti teismo ekspertu, nelaikomas esąs nepriekaištingos reputacijos, jeigu jis: 1) yra nuteistas už sunkų ar labai sunkų nusikaltimą – kol teistumas neišnykęs ar nepanaikintas ir ne mažiau kaip penkerius metus nuo bausmės atlikimo arba atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos, kai asmuo nuteistas už sunkų nusikaltimą, arba aštuonerius metus nuo bausmės atlikimo arba atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos, kai asmuo nuteistas už labai sunkų nusikaltimą; 2) yra nuteistas už nesunkų, apysunkį ar neatsargų nusikaltimą valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams arba teisingumui – kol teistumas neišnykęs ar nepanaikintas ir ne mažiau kaip ketverius metus nuo bausmės atlikimo, bausmės vykdymo atidėjimo ar atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos; 3) yra nuteistas už kitą, negu nurodyta šio straipsnio 2 punkte, tyčinį nusikaltimą – kol teistumas neišnykęs ar nepanaikintas ir ne mažiau kaip trejus metus nuo bausmės atlikimo, bausmės vykdymo atidėjimo ar atleidimo nuo bausmės atlikimo dienos; 4) yra pripažintas kaltu dėl tyčinio nusikaltimo padarymo ir atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ir nuo teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos nepraėjo dveji metai; 5) piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis; 6) buvo išbrauktas iš Teismo ekspertų sąrašo, nes neatitiko teismo ekspertui taikomų elgesio ir veiklos reikalavimų, nustatytų Teismo ekspertų profesinės etikos kodekse, ir nuo išbraukimo iš teismo ekspertų sąrašo dienos nepraėjo dveji metai; 7) yra atleistas iš darbo, pareigų ar praradęs teisę verstis tam tikra veikla už neatitiktą įstatymuose keliamiems nepriekaištingos reputacijos reikalavimams, teisės aktuose nustatytų etikos normų pažeidimą arba profesinės ar tarnybinės veiklos pažeidimus ar pripažintas padaręs tarnybinius nusizengimus, už kuriuos turėtų būti skiriama tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, ir nuo atleidimo iš darbo, pareigų ar teisės verstis tam tikra veikla praradimo arba nuo pripažinimo padarius tarnybinių nusizengimą dienos nepraėjo dveji metai. Apibendrinant būtų galima išskirti

27 Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“ patvirtinimo“ (2017). TAR, 10151.

28 Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“ patvirtinimo“ (2017). TAR, 10151.

29 Lietuvos medicinos norma MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“, patvirtinta Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2017 m. birželio 14 d. įsakymu Nr. V-708 „Dėl Lietuvos medicinos normos MN 141:2017 „Teismo medicinos gydytojas“ patvirtinimo“ (2017). TAR, 10151.

30 Valstybinės teismo medicinos tarnybos tinklapyje prieinama informacija [interaktyvus]: <<http://www.vtmt.lt/pages/lt/struktura-ir-kontaktai/padaliniai/vilniaus-skyrius/teismo-medicinos-ekspertu-antrailes-pareigos-sveikatos-prieziuros-istaigose.php>>.

keturis atvejus, kada asmuo nebus laikomas nepriekaištingos reputacijos: 1) teistas už tyčinį nusikaltimą, 2) piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitomis psichiką veikiančiomis medžiagomis, 3) išbrauktas iš Teismo ekspertų sąrašo dėl Teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimų, 4) atleistas iš darbo ar pripažintas padaręs tarnybinius nusižengimus, už kuriuos turėtų būti skiriama tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų. Vėlgi pastebėtina ir tai, kad, kaip matyti, nepriekaištingos reputacijos kriterijus yra dinamiškas, t. y. įstatyme aiškiai nurodyti terminai, kada asmuo po tam tikro laiko nebegali būti laikomas neatitinkančiu šio kriterijaus (išskyrus piktnaudžiavimą psichiką veikiančiomis medžiagomis).

Teismo medicinos gydytojas, siekiantis tapti teismo (medicinos) ekspertu, atliekančiu deontologinę ekspertizę, privalo išlaikyti teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminą, kurio programą tvirtina teismo ekspertizės įstaigos vadovas, taip pat išlaikyti teisinių žinių egzaminą pagal Teisingumo ministro tvirtinamą teisinių žinių programą asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais. Nuo teismo eksperto kvalifikacijos egzamino, išskyrus teismo ekspertizės metodologijos dalį, atleidžiamas asmuo, turintis mokslo ir meno krypties, tinkančios pagal jo pasirinktą teismo ekspertizės rūšį, daktaro laipsnį³¹.

Teismo eksperto kvalifikaciją suteikia ir patvirtina teismo ekspertizės įstaigos vadovo sudaryta kvalifikacinė komisija, kuri turi būti sudaryta ne mažiau kaip iš penkių narių, bent du iš jų – tam tikros srities ekspertai ir vienas teisininkas³². Asmenys, siekiantys įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, turi kreiptis į teismo ekspertizės įstaigos, atliekančios tos rūšies ekspertizę, kurias asmuo pageidauja atlikti, vadovą ir pateikti prašymą suteikti, patvirtinti ar pripažinti tam tikros rūšies teismo ekspertizę atliekančio teismo eksperto kvalifikaciją ir išduoti kvalifikacijos pažymėjimą, kuriame asmuo taip pat patvirtina, kad atitinka nepriekaištingos reputacijos kriterijus, nustatytus Teismo ekspertizės įstatymo 7 straipsnyje; aukštąjį išsilavinimą, tinkantį pasirinktai teismo ekspertizės rūšiai, kurių sąrašą tvirtina Teismo ekspertų veiklos koordinavimo taryba, liudijančio dokumento kopiją; asmens tapatybę patvirtinančio dokumento kopiją; gyvenimo aprašymą³³.

Deontologinę ekspertizę atliekama Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje, todėl jos vadovas – direktorius yra patvirtinęs Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje nuostatus, kuriuose nurodyta, kad teismo eksperto kvalifikaciją suteikia teisę asmeniui atlikti konkre-

čios rūšies teismo ekspertizę, kurios atliekamos šioje teismo ekspertizės įstaigoje, ir iš esmės atkartoti pirmiau nurodyti reikalavimai asmeniui, siekiančiam įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, detalizuojant, kad kvalifikacinė komisija rengia klausimus egzaminams, kad egzaminai laikomi dviem etapais: pirmiausia, reikia išlaikyti teisinių žinių egzaminą, o po jo – teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminą³⁴. Teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminas yra rengiamas pagal Valstybinės teismo medicinos tarnybos direktoriaus įsakymu patvirtintą programą, kurioje deontologinei ekspertizei atlikti reikalingoms žinioms įgyti yra nustatytas vienas bendrasis gebėjimas – nustatyti medicinos darbuotojų profesinius pažeidimus, juos įvertinti.

Taigi teismo medicinos gydytojas turi teisę teikti pirmiau nurodytus dokumentus Valstybinės teismo medicinos tarnybos direktoriui, prašydamas suteikti jam teismo eksperto kvalifikaciją, kuri leistų atlikti deontologinę ekspertizę. Direktorius, nenustatęs kliūčių, organizuoja kvalifikacinę komisiją, kuri parengia klausimus egzaminams. Teismo medicinos gydytojas, išlaikęs teisinių žinių egzaminą asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais, kurio programą tvirtina Teisingumo ministras (būsimieji teismo ekspertai privalo išmanyti: Lietuvos Respublikos teisės sistemą (pavyzdžiui, baudžiamojo proceso pagrindinius bruožus), teismus, teisėsaugos institucijas, gynybą ir atstovavimą teisme (pavyzdžiui, teismų sudėtį ir kompetenciją), ekspertizės reglamentavimą Lietuvos Respublikos įstatymuose ir kituose teisės aktuose (pavyzdžiui, įrodymų sampratą), Lietuvos Respublikos teismo ekspertų teisinę padėtį pagal Teismo ekspertizės įstatymą ir kitus teisės aktus (pavyzdžiui, specialių žinių sampratą), ekspertizės aktą, jo turinį pagal Lietuvos Respublikos įstatymus ir kitus teisės aktus (pavyzdžiui, ekspertizės akto formą ir turinį pagal BPK nuostatus), teismo ekspertų veiklos principus, atsakomybę už Teismo ekspertų profesinės etikos kodekso pažeidimus ir skundų nagrinėjimą³⁵, laiko teismo eksperto kvalifikacijos ir metodologijos egzaminą pagal direktoriaus patvirtintą programą. Išlaikiusiam šį egzaminą asmeniui (teismo medicinos gydytojui) yra suteikiama teismo eksperto, turinčio teisę atlikti deontologinę ekspertizę, kvalifikacija penkeriems metams, kuri nurodoma įstaigos direktoriaus išduodamame kvalifikacijos pažymėjime³⁶. Kvalifikacijos pažymėjimas yra teismo ekspertizės įstaigos vadovo nustatytos formos ir matmenų dokumentas, patvirtinantis asmens pasirengimą atlikti jame nurodytos rūšies teismo ekspertizę. Žemiau matyti, kaip atrodo teismo eksperto pažymėjimas ir jo rekvizitai:

31 Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 112-4969.

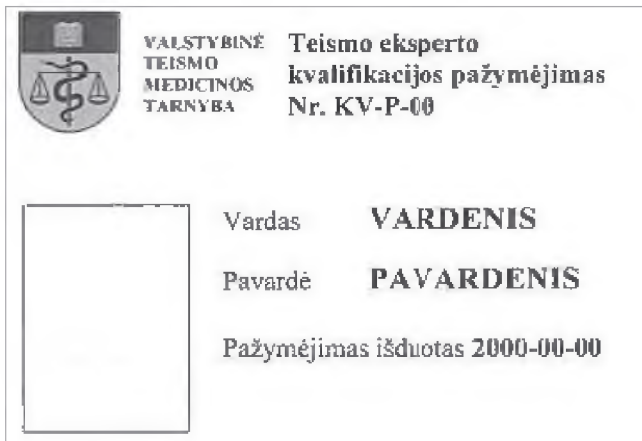
32 Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 112-4969.

33 Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2012 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. IR-302 (Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. IR-216 redakcija) „Dėl teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo, pripažinimo ir teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (2012). *Valstybės žinios*, 140-7218.

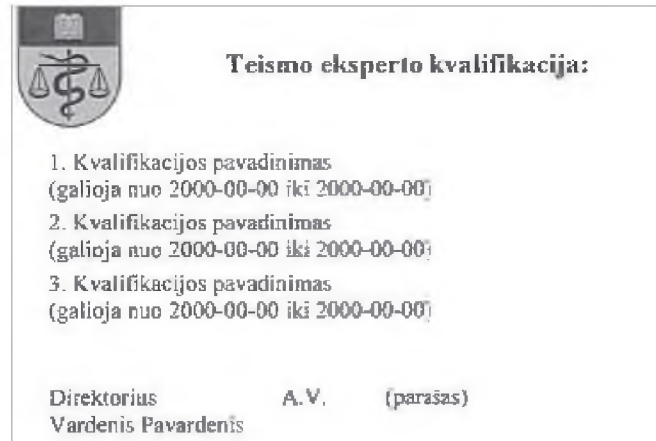
34 Teismo eksperto kvalifikacijos suteikimo, kvalifikacijos patvirtinimo ir pripažinimo Valstybinėje teismo medicinos tarnyboje nuostatai, patvirtinti Valstybinės teismo medicinos tarnybos direktoriaus 2021 m. kovo 24 d. įsakymu Nr. V-40 [interaktyvus]: <http://www.vtmt.lt/media/PDF_bylos/Teismo%20eksperto%20kval%20suteikimo%20patvirtinimo%20ir%20pripazinimo%20nuostatai_2021-03-24.pdf>.

35 Teisinių žinių programa asmenims, siekiantiems tapti teismo ekspertais, patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2020 m. liepos 13 d. įsakymu Nr. IR-214 „Dėl asmenų, siekiančių tapti teismo ekspertais, teisinių žinių įvertinimo komisijos nuostatų ir teisinių žinių programos patvirtinimo“ (2020). *TAR*, 15629.

36 Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 112-4969.

(aversas)

(reversas)

Kalbant apie kitą reikalavimą – pasirengimą įgyti teismo eksperto kvalifikaciją, pažymėtina, kad Teismo ekspertizės įstatyme jis nėra imperatyvus, priešingai – sąlyginis, nes yra nustatyta išlyga, kad toks reikalavimas privalomas, jeigu teismo ekspertizės įstaigoje jis yra nustatytas. Išanalizavus pirmiau detalizuotus Valstybinės teismo medicinos tarnybos veiklą reglamentuojančius teisės aktus, toks reikalavimas juose nenustatytas. Be kita ko pažymėtina ir tai, kad, kaip buvo aptarta pirmiau, deontologinis tyrimas yra viena iš nedaugelio ekspertinių sričių, kurį atlikti rengiama jau aukštojoje mokykloje. Mokymo ir studijų eigoje asmuo dalyvauja mokymuose, organizuojamuose ekspertinės įstaigos – Valstybinės teismo medicinos tarnybos, todėl atskiras pasirengimo reikalavimas galimai būtų laikomas pertekliniu, įgyjant šios srities teismo eksperto kvalifikaciją. Gali kilti klausimas, ar būtinas papildomas egzaminas teismo eksperto kvalifikacijai įgyti, tačiau, šiame straipsnyje nedarant gilesnių analizių, galima daryti teigiamą prielaidą. Tokia prielaida darytina atsižvelgus į tai, kad teismo eksperto (bendrajai prasme) specialios žinios apima ir procesinį aspektą (procesinę kompetenciją), kurią sudaro ne tik žinios apie asmens procesinį statusą, vykstant bylos tyrimui ir nagrinėjimui, turimas teisės ir pareigos, tačiau ir metodologines žinias apie ekspertinio tyrimo atlikimą, jo įforminimą, išvadų formulavimą ir pan. Būtent į procesinius aspektus yra koncentruojamasi laikant egzaminą tapti teismo ekspertu, turinčiu teisę atlikti deontologinę ekspertizę.

Taigi asmuo, įgijęs sveikatos mokslų magistrą ir gydytojo profesinę kvalifikaciją, baigęs teismo medicinos rezidentūros studijas ir įgijęs teismo medicinos gydytojo kvalifikaciją, atitinkantis nepriekaištingos reputacijos reikalavimus, išlaikęs teisinių žinių ir teismo eksperto kvalifikacijos bei teismo ekspertizės metodologijos egzaminą, įgyja teismo eksperto, turinčio kvalifikaciją atlikti konkrečią teismo medicinos ekspertizės rūšį (nagrinėjamu atveju – deontologinę ekspertizę), statusą.

Visgi, kad galėtų atlikti ikiteisminio tyrimo teisėjo ar teismo pavestą deontologinę ekspertizę, jis privalo būti įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą, t. y. turi atitikti formalųjį kriterijų. Įrašymo į šį sąrašą tvarką regla-

mentuoja Teismo ekspertizės įstatymas, kurio 11 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad, gavęs teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimą, asmuo įgyja teisę per vienerius metus nuo teismo eksperto kvalifikacijos pažymėjimo išdavimo dienos kreiptis į Teisingumo ministrą su prašymu įrašyti jį į teismo ekspertų sąrašą. Asmuo gali dirbti teismo eksperto darbą teismo ekspertizės įstaigoje tik būdamas įrašytas į teismo ekspertų sąrašą (10 straipsnio 2 dalis). Teismo ekspertų sąraše nurodomas teismo eksperto vardas ir pavardė, kontaktinis adresas ir telefono ryšio numeris, elektroninio pašto adresas, teismo ekspertizės rūšis (10 straipsnio 3 dalis). Minėtame įstatyme, prieš asmenį įrašant į Teismo ekspertų sąrašą, yra įtvirtintas dar vienas reikalavimas – prisiekti, o priešai priima Teisingumo ministras (11 straipsnio 4 dalis, 13 straipsnio 3 dalis). Į Teismo ekspertų sąrašą įrašomas asmuo prieš jo įrašymą į šį sąrašą privalo prisiekti šiais žodžiais: „Aš, (vardas, pavardė), prisiekiu dorai ir sąžiningai atlikti teismo eksperto pareigas, sakyti teisme tik tiesą ir nieko nenuslėpti, gerbti dorovės normas, žmogaus ir piliečių teises bei laisves, saugoti profesinę paslaptį. Tepadedu man Dievas.“ (prisiekti galima ir be paskutinio sakinio). Teismo ekspertas, prisiekęs įrašant jį į teismo ekspertų sąrašą, atleidžiamas nuo priesaikos teisme ir laikomas įspėtu dėl atsakomybės už melagingos išvados ir paaiškinimų davimą (13 straipsnio 1, 2, 5 dalys).

Taigi, kaip matyti, išanalizavus pirmiau aptartus duomenis, subjektui, galinčiam atlikti deontologinę ekspertizę, kurios pagrindu parengtame ekspertizės akte pateikiama išvada dėl sveikatos priežiūros specialisto suteiktų paslaugų kokybės ir kuri tampa esminiu įrodymu, sprendžiant dėl tokio asmens kaltės baudžiamosiose medicininėse bylose, yra keliami labai aukšti reikalavimai, pagrįstai laikomi jo mokslinės-praktinės kompetencijos neatsiejama dalimi.

Tuo pačiu tikslinga daryti išvadą, kad tapimas teismo (medicinos) ekspertu, turinčiu teisę atlikti deontologinę ekspertizę, yra pakopinis, sudarytas iš trijų privalomų grandžių: 1) asmuo įgyja gydytojo profesinę kvalifikaciją, 2) asmuo įgyja teismo medicinos gydytojo kvalifikaciją, 3) asmuo įgyja teismo eksperto, galinčio atlikti deontologinę ekspertizę, kvalifikaciją.

Išvados

1. Teismo eksperto statusas byloje įpareigoja asmenį turėti tam tikras, būtinas ekspertiniam tyrimui atlikti, kompetencijas, kurios literatūroje yra grupuojamos į dvi grupes, tai: 1) procesinė ir 2) mokslinė-praktinė, kompetencijos. Teismo eksperto procesinę kompetenciją baudžiamosiose bylose apibrėžia Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nuostatos. Teismo eksperto mokslinę kompetenciją apibrėžia jo įgyjamos specialios žinios ir kvalifikacija iki tapimo teismo ekspertu, tuo tarpu praktinę kompetenciją sudaro profesinė teismo eksperto veikla, įskaitant teismo ekspertizės atlikimą bei ekspertizės akto surašymą.
2. Teismo (medicinos) ekspertas, turintis suteiktą kvalifikaciją atlikti deontologinę ekspertizę, pirmiausia turi būti įgijęs gydytojo profesinę kvalifikaciją, antra, po rezidentūros studijų įgijęs teismo medicinos gydytojo kvalifikaciją, trečia, išlaikęs teisinių žinių egzaminą, ketvirta, išlaikęs teismo eksperto kvalifikacijos ir teismo ekspertizės metodologijos egzaminą, penkta, prisiekęs, šešta, įrašytas į Teismo ekspertų sąrašą.
3. Deontologinis tyrimas yra viena iš nedaugelio ekspertinių sričių, kurį atlikti rengiama jau aukštojoje mokykloje. Mokymo ir studijų eigoje asmuo dalyvauja mokymuose, organizuojamuose ekspertinės įstaigos – Valstybinės teismo medicinos tarnybos. Atitinkamai medicinos normoje nurodoma, kad teismo medicinos gydytojas privalo gebėti, atlikdamas deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją, vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas; atlikti deontologinius (gydymo kokybės) tyrimus pagal priskirtą kompetenciją (14.1., 14.29. papunkčiai). Tačiau asmuo, įgijęs teismo medicinos gydytojo profesinę kvalifikaciją, pagal medicinos normą privalo gebėti vertinti padarytas gydymo ir gydytojų klaidas, t. y. atlikti deontologinį tyrimą. Tačiau šių mokslinių praktinių kompetencijų savaime nepakanka, kad asmuo būtų įtrauktas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. Šiam tikslui pasiekti yra būtina išlaikyti papildomus egzaminus, atspindinčius procesinės kompetencijos turinį ir žinias.

SCIENTIFIC-PRACTICAL COMPETENCE OF THE FORENSIC EXPERT PERFORMING DEONTOLOGICAL EXAMINATION

Laura Šivickaitė-Moldarienė,
Gabrielė Juodkaitė-Granskienė

Summary

In the article, the authors discuss the features and conditions of becoming a forensic expert in deontological examination. There is a focus on the requirements for a forensic medicine (deontology) doctor and their compliance with the competence and qualification requirements for a forensic expert. After carrying out the analyzes of legal regulation, of the special literature authors came to the general conclusion that the deontological examination is one of the few forensic areas, which is already being lectured in universities. In the course of university training and studies, a person also participates in training organized by expert institutions (State service of forensic medicine examination). Accordingly, the medical norms of Lithuania specify that a forensic doctor must be able to assess the errors of treatment and doctors when performing deontological (quality of treatment) tests in accordance with the assigned competence; carry out

deontological (treatment quality) studies according to the assigned competence (clauses 14.1., 14.29.). Thus, a person who has acquired the professional qualification of a forensic medicine doctor must be able to assess the errors of treatment and doctors according to the specified description. i. e. conduct a deontological investigation. However, these scientific and practical competences in themselves are not enough for a person to be included in the list of Lithuanian forensic experts. For inclusion, it is necessary to additionally pass exams reflecting the content and knowledge of procedural competence of a person, such as status of forensic expert in criminal, (civil) procedure, his/her rights and obligation, documentation of forensic examination, etc.

Keywords: forensic expert, deontological examination, scientific competencies, performance of forensic examination.